

Examenverslag van economie havo, eerste tijdvak 2021

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag: *In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?*

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

opgave	vraag	aantal punten	categorie vraag	
				toelichting categorie keuze:
1	1	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de begrippenlijst stonden bij het blok 'Marktwerking' de definities van 'homogene goederen' en 'heterogene goederen'. Daarnaast is in de uitleg van 'Marktwerking' de marktform 'Volkomen concurrentie' behandeld en de kenmerken die daarbij horen. Met deze informatie kon je de vraag beantwoorden.
	2	1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg van 'Marktwerking' is besproken dat de aanbodlijn kan verschuiven door een verandering van het aanbod. Als extra denkstap kon je bij deze vraag bedenken waarom het aanbod veranderd kon zijn.
	3	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Hoewel je deze opgave kon maken met behulp van de stappenplannen, was het behoorlijk wat werk. Met behulp van het 'Algemeen stappenplan' kon je hier als einddoel bepalen dat je de verandering van de winst moest berekenen. Met de tabel 'veel voorkomende einddoelen' kon je vervolgens bepalen dat je als tussenstappen 'nieuw', 'oud' en 'bepaal verandering' nodig had. In de uitleg 'Omzet, Kosten en Winst' is de formule voor winst behandeld. In de tabel 'Rekentechieken' is de formule behandeld die je voor het einddoel 'procentuele verandering berekenen' kon gebruiken. Met bijvoorbeeld vraag 35 en 42 uit de bundel kon je oefenen met het berekenen van (een verandering van) de winst.
	4	3	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je oplossen met de uitleg 'Marktwerking'. Hierin is besproken hoe de prijs verandert als gevolg van een verandering in vraag en aanbod. Als extra denkstap kon je bij deze opgave bedenken hoe vraag of aanbod veranderde in de gegeven situaties.
	5	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Omzet, Kosten en Winst' is de formule voor totale winst behandeld. Met behulp van deze formule kon je berekenen welke prijs nodig was om de winst gelijk te houden. De winst (zonder investering) had je in vraag 3 al berekend.
2	6	1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Een definitie voor 'bbp' kon je vinden in de begrippenlijst bij het blok 'Economische Kringloop'. Als extra denkstap kon je bij deze opgave bedenken waarom het bbp niet altijd iets zegt over de welvaart.
	7	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met behulp van de uitleg 'Economische Kringloop' kon je bedenken dat investeren leidt tot meer bestedingen. In de uitleg 'Prijspeil en Conjunctuur' is behandeld dat meer bestedingen tot een hogere conjunctuur kan leiden.
		1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De begrippen 'economische structuur' en 'capaciteitseffect' hebben we niet behandeld op de cursus, omdat deze begrippen grotebakstof zijn.

	8	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met behulp van het 'Algemeen stappenplan' kon je hier vaststellen dat je een verandering van het nominaal bbp per hoofd moest berekenen. Met de tabel 'Rekentechnieken' kon je als einddoel 'procentuele verandering berekenen' vinden. In dit geval had je als gegeven een breuk. Dit kon je herkennen aan het woordje 'per'. De formule uit 'Prijospel en Conjunctuur' kon je gebruiken om het nominale bbp te berekenen. Het indexcijfer voor de verandering van het aantal inwoners kon je vinden met behulp van de tabel 'Rekentechnieken'.
	9	1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De formule voor procentuele verandering is behandeld in het blok 'Rekentechnieken'. De extra stap die je bij deze vraag kon zetten, was bedenken dat je de 120% kon gebruiken om de waarde van de prijs met de invoerrechten te vinden.
	10	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met het stappenplan uit het blok 'Gevangenendilemma' kon je de dominante strategie achterhalen en je antwoord perfect formuleren. Zo kon je het eerste punt scoren. Daarnaast is bij subblok 2 behandeld hoe je kon beredeneren of er wel/geen sprake is van een gevangenendilemma. Hiermee kon je het tweede punt scoren.
3	11	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Je kon bij deze vraag de algemene kennis gebruiken, dat een schuld kleiner wordt door meer af te lossen (en groter wordt door meer te lenen).
	12	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met het 'Algemeen stappenplan' kon je het begin- en eindpunt van je redenering opschrijven. Voor deze vraag had je de definitie van het begrip 'overheidstekort' nodig. Deze definitie kon je vinden, als 'begrotingstekort', in de begrippenlijst. Met behulp van de 'Economische Kringloop' kon je bedenken wat er dan nu en later met de inkomsten en uitgaven van de overheid gebeurt. Deze opgave lijkt heel erg op opgave 170 uit de opgavebundel.
	13	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Door de gegevens uit de vraag af te lezen kon je het overheidssaldo vinden. Hiermee kon je bij deze opgave het eerste punt pakken.
		2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de tabel 'Rekentechnieken' is behandeld hoe je een percentage kan berekenen. Hiermee kon je bij deze opgave het tweede punt scoren. Door het 'Algemeen stappenplan' te volgen kon je op het einde een mooie conclusie geven, waarvoor het laatste punt werd toegekend.
14	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Door de pijlen uit het blok 'Economische Kringloop' te volgen, kon je deze vraag volledig beantwoorden.	
4	15	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De definitie voor '(negatieve) externe effecten' kon je in de begrippenlijst vinden onder het blok 'Marktwerking'. Aan de hand van de gegeven voorbeelden van de maatschappelijke kosten kon je afleiden dat het inderdaad om dit begrip ging. Daarnaast heb je met dit effect kunnen oefenen op de cursus, bijvoorbeeld met opgave 60 uit de bundel. De definitie voor 'consumentensurplus' kon je in de begrippenlijst vinden onder het blok 'Surplus'.
	16	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je oplossen met de tabel 'Rekentechnieken'. Met behulp van de waarden in bron 1 kon je de accijnzen uitrekenen (met +, -, x en :). Met behulp van het percentage 'accijnzen als % van de consumentenuitgaven' in bron 2 kon je vervolgens de waarde van de totale consumentenuitgaven aan alcohol berekenen. Tot slot kon je met de waarden uit bron 2 de waarde van de consumentenuitgaven aan bier berekenen.

	17	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'asymmetrische informatie' is behandeld in het blok 'Verzekeren'. Dit begrip kon je toepassen op de gegeven situatie over premiedifferentiatie voor alcoholgebruik. Het toepassen van de begrippen uit de uitleg 'Verzekeren' is uitgebreid geoefend op de cursus.
	18	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Verzekeren' heb je kunnen oefenen met het toepassen van het begrip 'premedifferentiatie'. Deze vraag leek op vraag 231 uit de opgavebundel, waarbij je ook het begrip 'premedifferentiatie' kon toepassen op het verminderen van maatschappelijke kosten.
	19	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag had je de definitie voor elastische/inelastische goederen nodig. Deze definities zijn behandeld in het blok 'Prijselasticiteit'. Met deze informatie kon je de eerste zin invullen. Met de formule voor prijselasticiteit uit hetzelfde blok, kon je vervolgens het juiste gegeven in de derde zin invullen.
		1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De begrippen 'luxe/inferieure/primaire goederen' hebben we niet behandeld op de cursus, omdat deze begrippen grotebakstof zijn.
	20	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Met het 'Stappenplan surplus vinden' uit het blok 'Surplus' kon je de verandering van het surplus vinden. De extra denkstap die je hier kon zetten, was waar de q die verkocht wordt ligt als de overheid het aanbodoverschot opkoopt.
5	21	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Wereldhandel' is de 'lopende rekening' en 'de kapitaalrekening' behandeld. Uit de tekst kon je halen dat buitenlandse toeristen die in Zwitserland producten kopen, ook gelden als 'export' voor Zwitserland.
	22	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Wereldhandel' is een voorbeeldvraag over rekenen met een wisselkoers voorgedaan/besproken. Met dezelfde aanpak kon je hier de vraag oplossen. Om de procentuele verandering te berekenen, kon je de tabel 'Rekentechieken' gebruiken.
	23	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je oplossen met de aanpak behandeld tijdens 'rekenen met wisselkoersen' uit het blok 'Wereldhandel'.
	24	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Met de tabel 'betalingsbalans' uit het blok 'Wereldhandel' kon je beredeneren wat er met de wisselkoers zou gaan gebeuren. De extra denkstap die je hier kon zetten, was dat een renteverlaging ertoe leidt dat buitenlanders minder gaan sparen in Zwitserland.
	25	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Prijspeil & Conjunctuur' zijn de twee oorzaken van inflatie besproken. In de uitleg 'Redeneren met wisselkoers' van het blok 'Wereldhandel' is behandeld dat een stijgende wisselkoers leidt tot een daling van de export. De extra denkstap die je kon zetten, was dat een daling van de export leidt tot een daling van bestedingen, en dus ook een daling van bestedingsinflatie.
	26	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de begrippenlijst kon je bij het blokje 'Marktwerking' de definitie van 'negatieve externe effecten' vinden. Je kon de definitie van dit begrip gebruiken en toepassen op de gegeven situatie om zo de vraag op te lossen. Opgave 60 uit de opgavebundel lijkt hier heel erg op. Dit is een voorbeeld van een vraag waarbij je dit begrip in een gegeven situatie kunt toepassen.

	27	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? In de tekst staat dat het klimaateffect van hybride auto's kleiner is dan verwacht, doordat ze nog teveel op fossiele brandstoffen rijden. Elektrische auto's hebben deze optie niet. In bron 1 kon je zien dat de bijtelling in 2017-2020 voor hybride auto's steeg, maar voor elektrische auto's wel laag bleef. Met deze informatie kon je de vraag volledig beantwoorden.
	28	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het begrip 'zelfbinding' hebben we niet behandeld op de cursus, omdat dit begrip grotebakstof is.
	29	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de tekst kon je vinden dat de fiscale bijtelling hetzelfde was als extra te betalen belasting. In het blok 'Inkomen' in besproken dat extra te betalen belasting betaald moet worden over de hoogste schijf. Dit kon je gebruiken om eerst de totale, en vervolgens de maandelijkse kosten te berekenen.
		58		

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	4	7%
II	38	66%
III	12	21%
IV	4	7%
	58	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 93% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorkomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.